

Bereményi Géza

Az udvar és a piac

A kezdet kezdetén magamban léteztem. Aztán fölém hajolt a legelső másvalaki, akkortól tudok emlékezni. Mint később kiderült, a nagyanyám, Róza volt ő, és akkor kettesben lettünk. Legelőször őt tudtam önmagamtól megkülönböztetni, tudomásom szerint így lettem valaki. Minden valószínűség szerint pelenkázott éppen, amikor felfedeztem. A gondjaira voltam bízva egy szoba-konyhás lakásban, ott fektetett hanyatt a konyhaasztalára, hogy tisztába tegyen, közben beszélt hozzám, a meleg leheletek az arcomba csapódtak, az orrom és a szemem tájékára. Az ő hangja volt az első hang, amire emlékszem. Gyönyörködve, kacarászva becézett, egyetlen szót hajtogatott, egy nevet, amit ő adott nekem, amin később is csak ő hívott egyedül. Lulikám. Három tagú szó volt, és ha lassan tagolta az arcomhoz hajolva, három különböző ábrázatot láthattam, egy szájsücsörítést: LU-, majd egy széthúzást a fogak fölött: -LI-, végül egy ásításféle kitérást: -KÁM. Úgy hívott, hogy Lulikám. Amikor nagyobb fiú lettem, már nem úgy, talán Gézának, de leginkább sehogy, mert a későbbiekben már nem szokott megnevezni engem.

Eleinte, mikortól emlékezni kezdtem, úgy tűnt, csakis ő meg én vagyunk a világon, vagyis egy szoba-konyhás lakásban. Nagy volt mindene neki. Az arca, a haja, a keze, öltözékének rengeteg változékony ránca, a melle. De a ráborult héjak alatt a szemének a golyói voltak a legnagyobbak, amikor ő mellettem az ágyon ruhástól aludt, és én a kislámpa fényében hosszan néztem, a bőr alatt hogyan vibrálnak azok a fényes, de most elbújt valamik, amik máskülönben énrám szoktak irányulni mindig. És elég volt kiadnom egyetlenegy hangot, a bőr alól máris előpattant a két fekete bogár, egyidejűleg rengeteg melléhez húzott engem a hatalmas kar, és én végre elvesztettem magam az ő melegében.

Azt is később tudtam meg, hogy nagymamának kell hívnom. Majd annál is később, hogy ő Róza, sőt Bereményi Sándorné, született Román Róza.

De mindezek előtt arra kellett ráébrednem, valaki más is lakik velünk abban a szoba-konyhás mindenségben. Hogy az én gondviselőm nemcsak énhozzám, hanem máshoz is tartozik, hármásban vagyunk mi lakói a világnak. Az a rajtam és nagyanyámon kívüli Harmadik csak akkor érkezett, amikor már sötétbe borult az ablak, és rendszerint hajnalban távozott, mivel rengeteg dolga volt mindig, de nem is ez volt a fő oka annak, hogy eleinte észre sem vettem a létezését, hanem az, hogy kezdetemben ő sem vett rólam tudomást. Nem voltam érdekes neki, gondolom, csak egy kis vakaréknak nézett, asszonyok gagyogó bábjának. De amint nagyjából érteni kezdtem, hogy mit beszélnek hozzám a felnőttek, az a nikotin szagú férfi is azonnal betört a látókörömbe, és nemhogy a felesége mellett termett, de akkortól fogva átvette a szót és elválaszthatatlan, örökös pár lettek a szememben ők, Róza és Bereményi Sándor. Kiderült, hogy hármásban vagyunk nagyapámmal a szoba-konyhás mindenségben.

Kereskedő házaspár voltak egy népes piacon. Mézesheteink idején, amíg szakadatlan éltünk összebújva, Róza meg én, nagyanyám egyszer-kétszer felöltöztetett, meleg sapkát tett a fejemre, elhagytuk a lakást, hogy kinézzünk nagyapámhoz. Karján vitt ki a földszintes ház udvaráról, és amint a végtelen tágasságba léptünk, rögtön egy bódérengeteg nyüzsgő világában találtuk magunkat, lármás emberek között, mivel a mi élőhelyünk a város legnagyobb piacánál volt.

Amíg a legnagyobb standok egyike felé tartottunk – nagyszüleimnek mindig is egymást váltó, hatalmas bódéi voltak –, árusok és ismerős vevők szóltak oda nagyanyámnak. Még nem értettem a szavakat, de későbbi Teleki téri tapasztalataim alapján ilyesfélét mondhattak:

– De gyönyörű gyerek! Egyem meg! A magáé, Rózsika?

Mire Róza, aki sosem érezte a piaci hazudozást magára nézve kötelezőnek, vagy nem válaszolt, vagy azt mondta nekik:

– A leányunké, az Évié. De mostan még a mienké, hála a Jóistennek.

És kapós árujára büszkén vonult a tömegben tovább, mígnem az ő standjukhoz elérkeztünk, ahol a férje volt segédektől övezve az úr akkoriban. Mivel én minden idejét lefoglaltam nagyanyámnak a lakásban, Sándor segédeket alkalmazott a piacon.

– Itt van a mi Lulikánk – mutogatott Róza az urának, de az valószínűleg rám sem hederített, inkább a szervezéssel törődött, merthogy hozzám akkor még nem volt érdemes beszélnie.

És itt máris fölmerül a kérdés, miként dajkálhatott engem oly sokáig a robotoló munkavégzésből kimaradva Róza, hogy kerülhettem vele abba a máig emlékezetes testi kapcsolatba. Az egyetlen magyarázat erre, hogy a lánya helyett ő ragaszkodott mindenáron az anyai feladathoz, Sándor pedig lemondóan beleegyezett a dologba, ami azt bizonyítja, hogy én fontosabb voltam még a kereskedelemnél is önekik. Hiszen segédeket vettek fel, kockáztatva, hogy azok alkalomadtán lopdosni fognak a tálcákon szanaszét heverő, vevőknek visszajáró aprópénzből. Az bizonyos, hogy piaci kereskedő nem hozhat ennél nagyobb áldozatot az unokájáért.

Így lett nagyanyám a legelső ember, akit felismertem. Később járt tanított, bilire szoktatott, közben néhány szót is elsajátítottam tőle. A Lulika volt az első, úgy emlékszem. És az én magam voltam. Majd nagysokára kiderítettem azt is, hogy még teljesen öntudatlan csecsemőkoromban az apám Lurkónak becézett, aztán rövid úton eltűnt, és egyedül ezt a becenevet hagyta maga után. Anyám pedig az ő szüleire, a Bereményi házaspárra bízott engem, és elment, hogy magának másik férjet, nekem jobb apát találjon. Egy barátnőjével béreltek lakást közösen, onnan járt el dolgozni anyám, akit Évinek hívtak, amikor látogatóba a mi szoba-konyhánkba olykor beállított, és éppen csak rám tudott pillantani, máris ment tovább. Így lettem én az ő anyjának, Rózának a mindene, és pelenkázásom közben így lett nekem ő az első, a legeslegelső. Tehát a Lurkó becenevet nagyanyám Lulikaként sajátította ki magának, én pedig nemcsak önmagamra vonatkoztattam azt, hanem az első szó is lett, amit ki tudtam mondani nem is sejtve, hogy az egyetlen apai örökségem.

– Ki vagy te nekem? – kérdezte csókolgató rohamban Róza.

– Lulika – szólaltam meg egyszercsak hirtelen, talán a bilin ülve. Ez a sikeres mutatvány rövidesen odáig fejlődött, hogy ujjammal magamra is mutattam közben, úgy mondtam a Lulikát. Nagyanyám pedig áthívta a szomszédos asszonyokat, akik álmuldozva zajongtak, amikor bemutattuk a jelenetet, és terjesztették rólam az udvarban a hírt, meg a Lulika nevet, ami így hosszú időre rajtam maradt.

Nyári időben, ha magamra hagytak, a kitárt konyhaajtóig már a saját lábamon jutottam el, de ott már térdre kellett ereszkednem. Tudtam, az udvar ott van, túl a küszöbön. Azt is tudtam, hogy a

mi küszöbünknek az udvar felőli oldala keservesen magas, ezért előbb négykézlábra, majd hasra kell ereszkednem, rá a küszöbre szegezett fényes rézcsíkra, hogy az egyik meztelen lábammal elérjem a kinti talajt, és talán akkor fel tudok állni, és máris kint az udvaron találok magam. Ezt már tudtam. De a küszöbön nem egy, hanem két rézcsík húzódott, és az udvar felőlinek a széle olyan éles volt, hogy sebet okozott először a térdemen, aztán a bal combom belső, lágyabbik részén. Éles fájdalmakat, de ezt is felülmúlta az a fenyegető érzés, hogy nagyanyám egy olyan napozót adott rám, ami alul két gombbal záródott volna, ha be lehetett volna gombolni, de nem lehetett, mert kinőttem, ezért a herezacskóm és a fütyülőm szabadon maradt, kiszolgáltatva a rézcsík éleinek. Hátamra fordultam a küszöbön. Nem tudom hogyan, de megtettem, méghozzá újabb sérülés nélkül. Onnan emeltek le az udvar asszonyai. Elvittek magukhoz, ellátták a sebeimet, és az egész talán azért maradt emlékezetes, mert dicsértek, hogy ki akartam jutni hozzájuk, ugyanakkor kínos szégyent is éreztem, hogy a napozóm nem gombolható be alul, és kilátszik a fütyülőm. Mással nem tudom magyarázni, mitől olyan felejthetetlen, másodpercről másodpercre emlékezetes az az esemény sor nekem, és hogy hogyan érkeztem ki az udvarra először egymagam.

Aztán egyre könnyebben hagytam el a lakásunkat, nagyanyám már sötét hajnalban mehetett a férjével a piacra standot nyitni. A ház asszonyai gondoskodtak rólam. Olykor magam kerestem fel őket. Leléptem a magas küszöbről, a falat tapogatva mentem valamelyik, bármelyik ajtóig, hogy dörömböljek rajta. Ő-ö-ö-ö – kiabáltam, ők meg örömben ujjongva, éles hangokkal jöttek, felkaptak, mgukhoz vettek, mert már alig vártak. Mindenki énhozzám beszélt, ahogyan a nők szoktak madárhangokon.

Bizonyos első szavak megtanulására határozottan emlékszem. A helyzetekre, a pillanatokra, amikben elmagyarázták a szavakat, vagy magamtól jöttem rá a jelentésükre.

Egyszer Karolinka – az udvarunkban sok nyomorék lakott – vasalt bal lábát kinyújtva tartott az ölében, úgy mesélte a *Piroska és a farkast*, és amikor ott tartott, hogy az ágyban fekvő éhes szörnyeteg, aki Piroska ngymamájának tetteve magát akarta megenni Piroskát, kiszólt az ajtón kopogtató kislánynak: csak nyomd le a *kilincset*, én megkérdeztem Karolinkától, mi az a kilincs. Ő pedig az ajtajában lévő sárga valamire mutatva elmagyarázta. Gyönyörűre tisztogatott kilincse volt, mint egy tükör, ennek a méltóságos, hosszúkas vénlánynak, most is fel tudom idézni azt az aranysárga színt. És amikor, nyilván röviddel ezután Róza nagyanyám – úgy hiszem, egy másik házbeli asszonnyal baljós jövendőről sopánkodva – kimondta azt, hogy Sárga Veszedelem, majd az én érdeklődésemre némi tétovázás után azt állította: a Sárga Veszedelem az, amikor a kilincsek megolvadnak, én nem is kérdezősködtem tovább, mert ezt a folyamatot, egy kilincs olvadását, élénken, az időben lelassítva el tudtam képzelni. Hogy az fenyeget mindannyiunkat. A jövő.

A harmadik új szó pedig szintén bevésődött. *Szükség*.

Ezt a szót egy nagyon fiatal, szemüveges nőcske idézte elő, akire semmi szükségem nem volt. Évinek hívták, látogatóba érkezett a lakásunkba, vendégeskedett minálunk, de sosem aludt velünk. Néha főzött, elmosogatott a konyhai sparhelten, olyankor nagyanyám kötényét vette a szép ruháira. Előkelő teremtésnek tartotta nagyapám is, tartózkodóan viselkedett vele. Csodálkoztam, hogy Évi mennyi mindent megengedhet magának. „Jaj, apa, hogy lehet ilyen süket fejvel gondolkozni” – csattant fel, mire Sándor csak behúzta a nyakát és odébb lépett. Évi volt az egyetlen, akivel nagyapám kivételezett, mintha a lekötelezettje lett volna ennek a kis morcos valakinek. Nagyanyámat ez az Évi már komolyabban vette, egyenrangú félként szóltak egymáshoz, sőt olykor vasárnaponként leültek beszélgetni, ha Sándor nem tartózkodott otthon. Én akkor ölében voltam Rózának, a melléhez

fészkeltem a fejem, és talán az ujjamat is szoptam, mert Évi rám szólt a másik székről, hogy mit ne tegyek. És fenyegetett, hogy beszórja paprikaporral a hüvelykujjamat.

Bizonyos idő múlva tisztázódott, hogy ez a jószagú látogató a nagyszüleim lánya, továbbá az én anyám, és itt volt gyerek ő, itt nevelkedett, ahol én, ebben a szoba-konyhában, hiába viselkedik idegenül nálunk. Ugyanis Évi megvetette a múltját, az egész udvarbeli világot, még a kedveskedő asszonyokat és azt az egyetlen ecetfát is, ami hátul, a közös vécé közelében árválkodott. Pláne az ő durva és önfejú apját utálta Évi, hiszen Sándor még akkor is tüntetően a falicsapba szokott pisálni, ha látogatóba jött a lánya, némán mutatva, hogy derogál neki venni a vécékulcsot és legalább olyankor hátramenni, ha ez az elegáns, művelt teremtes hozzánk benéz. A konyhában volt az a csap, belépéskor az ajtótól mindjárt balra, a falon mellette egy tükör, hogy utoljára még, ha felnőtt vagy, megnézhesd magad, mielőtt elmegy. Évi, aki legfőképpen azt utálta, hogy mindig mocskos a kezem, ha beállított, azonnal odavonszolt engem, jó erősen megeresztette azt a csapot, közben szidott, szappanozott és keményen ütlegelte, leckéztette az ujjaimat a vízszög alatt, és szótagolva mindig ugyanazt mondta: „Mál-lik ró-lad, fi-am, min-den, mint a-pád-ról.” Én meg ugrándoztam, visítotam, és nem tudtam, kire mondja. A nagyapámra? Az ismeretlen apámra? Csakis az utóbbira érthette, hogy mállik róla minden, mert Sándor nagyapám aztán adott magára, a tisztálkodásra, borotválkozásra, fésülködésre. Na jó, a konyhai falicsapba pisálást leszámítva, de az is valószínűleg csak egy csendes lázadás lehetett a grófnő ellen, hogy a jelenlétében is csinálta, mert a háta mögött úgy emlegette a lányát, „a grófnő”. „Grófnő elment már?” – kérdezte, amikor vasárnaponként a lóversenyről hazajött. Ugyanis Évi többnyire vasárnaponként jött el látogatóba hozzánk. És az egyik ilyen alkalommal tanultam meg emlékezetesen, mit jelent az a szó, hogy *szükség*.

Akkor ismét látogatóban volt Évi – de az nem lehetett vasárnap, mert a nagyszüleim a piacon tartózkodtak éppen –, én meg egymagam játszottam a szobában. Egy nővel, még hozzá egy tekintélyes valakivel, talán egy gyerekkori barátnőjével állított be. Kezicsókolommal kellett köszönnöm neki. Be is kellett mutatkoznom, kezet nyújtanom. „Kezicsókolom. Vetró Géza” – mondtam, ugyanis ez volt a nevem számomra ismeretlen apám után, akit szintén Vetró Gézának hívtak tudomásom szerint.

Leültek. Nagy csomag volt velük, benne ruhák.

A nő nevére nem emlékszem pontosan, talán Médinek hívták, mindenestre finom nőnek tűnt, akárcsak Évi.

– Tényleg! Gézával mi van? – fordult anyámmal. – Találkoztok néha, Bercike?

A Berci anyámnak az iskolai ragadványneve volt, mert az volt az ő hivatalos lánykori neve, hogy Bereményi Éva, és az osztálytársnői miatt hívták Bercinek. Tehát egy volt osztálytárs lehetett ez a finom nő. Évi pedig tiltakozott erre, hogy isten őrizz, sosem találkozik ő Vetró Gézával. „Az nagy sztrű lenne” – tette hozzá. Hogy a sztrű mit jelent, azóta sem tudom, talán egy francia szó, és kínszat vagy botrányosat kell érteni rajta, de megmaradt nekem. Nem azért, mintha annyira figyeltem volna a családi kapcsolataimra akkoriban, az csak idősebb koromban következett. Évi sem érdekelt különösebben. Inkább az a nő, az a jövevény kötötte le a figyelmemet. Magas volt és testesebb az én vékonyka, mozgékony anyámnál. És a szemembe nézett, ha énfelém fordult. Érdekelttem őt, mintha régóta várta volna, hogy személyesen találkozzon velem. Tudni akart rólam. Tudott is. Nem úgy, mint Évi, akit én csak idegesítettem, hiszen megvetett Teleki téri gyerekkorára és a volt férjére emlékeztettem, akiből ki kellett ábrándulnia. Viszont ez a vendég nő rokonszenvezett velem és valószínűleg az én távollévő apámmal is. Úgy éreztem, tud rólunk egy titkot. Titkos rokonunk? Lehet, hogy ő az igazi anyám? Szőke volt, Évi viszont bodorított barna és hozzá szemüveges.

És szőke voltam én is, mint ez a nő. Valószínűleg mindezért lett majdnem az összes szó felejthetetlen akkortól fogva, ami elhangzott a szobában.

Mert jól emlékszem, Évi felállt és azt mondta, hogy most rögtön, de „sűrű sebesen” feküdjek le a díványra és forduljak a fal felé, mert ők ruhát akarnak próbálni, amit ez a néni, talán Médi hozott. Megtettem nekik. Feküdtem és nézni kezdtem a falat a mindig széttárt szobaajtó mellett. Ők matattak, lépegettek, a hátam mögött szavakat mondtak egymásnak, különféle szagokat árasztottak hozzám, én a falat néztem, és akkor észre kellettennem, hogy a világos falban három barnára kikapart lyuk van. Nézegettem, nézegettem, ott volt a szemem előtt mind a három, és aztán – nem is tudtam, honnan vettem az ötletet – az egyikbe beledugtam és megforgattam a mutatóujjamat. Majd kihúztam belőle és láttam, hogy szemcsék vannak rajta, akkor meg a számba dugtam az ujjamat és leszopogattam róla mindazt, ami a falból kijött. Nem mondanám, hogy jó íze volt, inkább nagyon is megfelelő.

Alighogy lenyeltem, Évi a hátam mögül rám szól: Géza, hányszor mondjam, hogy ne edd ki a falat! Majd a nőnek panaszkodott, hogy eszem a piszkos falat folyton, már neki kínos, hogy lukakat csinálók a falba.

– Dehát a gyerekeknek *szüksége* van rá – mondta ekkor a nő. – Érzy, hogy az neki *szükséges*.

A *szükség* szót én mindaddig nem értettem. Ráadásul a szőke nő hozzátette: a faltól épülnek a csontjaim, azért van *szükségem* rá. Én pedig akkor ott ráébredtem arra is, hogy előzőleg én voltam az, aki kikaparta azt a három lyukat öntudatlanul, és ugyancsak tudomon kívül, én ettem ki azt az anyagot a falból. Ismételten belenyúltam hát, és most már tudatosan lenyeltem a piszkot. A szagát, az ízét visszaidézve igazat kell adnom az anyáménál érettebb női hangnak: *szükségem* volt rá. Olyannyira, hogy kezdetben akaratlanul is, mint egy álomban cselekedtem. Szükségből, kényszeresen. Hát akkoriban mindig ilyen háromszögben tapasztaltam ezt a világot, tanultam meg a szavakat. Azáltal, hogy a felnőtteknek hittem. A kétely bennük csak aztán következett, és jött a helyükbe Isten. Őhöz pedig nagyanyám, Róza vezetett el.

Át szoktam menni hozzá a nagy kettős ágyra az én külön díványomról szombat esténként. Odabújtam szélesen meleget sugárzó testéhez. Kibontott hajjal, egyik karja a feje alatt, másik kezében egy kicsike könyv, úgy olvasott az éjjeliszekrényen álló kislámpa fénykörében, egyébként sötét volt az egész lakásban. A bejárati ajtót, a konyháét nem zártuk be, úgy vártuk nagyapámat, mert Sándor szombatoként, olykor vasárnap este is kocsmában tartózkodott, és aztán tántorogva érkezett haza. Én magam semmi kivetnivalót nem találtam ebben. Ellentétben Évivel, az én nagyszüleimmel közös életem rendjének tartottam a hétvégi részegségeket és akár a vele járó brutalitást is.

Egyetlenegyszer mondta azt Róza, hogy menjek el a kocsmába, hívjam haza már Sándort. Saját állítása szerint nem tudta akkor, hogy hova tette az eszét. Én pedig kimentem, méghozzá örömmel, egy csöppet sem félve, az esti Teleki térre, a kapun túl balra fordultam, elhaladtam a Lujza utca torcolata, majd a három nagy bérház mellett, és a következő, a Karpfenstein utca sarkánál bejutottam a kocsmába, egy hatalmas, cigarettafüstös hodályba: úgy emlékszem, én már jártam ott előzőleg, valaki, talán a nagyapám kíséretében, és akkor kaptam ott egy nagy pohár málnát. Most is ugyanaz a látvány és zajongás fogadott, mint előzőleg. Mintha nem is lettek volna ülőhelyek, a felnőttek egymáshoz szorulva, egymáshoz beszélve, pohárral a kézben felmagasodva harsogtak. Csak úgy döntötték be magukba az italt, a fröccsöket, meg árasztották ki magukból a bennük felgyűlt mondanivalót. De én még egymagamban érkezem sem veszem el a zajos óriások szoros tömkelegében, csak megálltam a bejáratnál és máris az történt, amit el is vártam, valakik felismerték, hogy kinek az

unokája vagyok, és üvöltözni kezdtek, hogy Sanyi bácsi, Sanyi bácsi, Sanyi bácsi, és megragadtak és az édig emelkedő pult elé állítottak a nagyapám mellé.

– Nagymama küldött, hogy vigyelek haza – kiabáltam neki. – És nem kérek málnát, azt is üzeni neked, ne is kínálja.

Ő pedig felhajtotta a fröccsét, fizetett, de – gondolom – nem csak maga után, majd kézen fogott és mentünk az utcára ki. Ott már nyilvánvalóvá vált, hogy némileg támolyog és a szemébe lóg a haja, és kásásan beszél, de attól még célirányosan, és a kedvemért megemberelve magát jutottunk el a Lujza utca sarkához. Csakhogy ott egy férfi állt, mintha órá várakozna. Rögtön látszott, hogy színjőzan, ellenben nagyon veszélyes. Csak állt ott, valami testhez simuló köpeny és ellenzős sapka volt rajta. Piaci trógernek néztem, valaki segédje lehetett, de nem a nagyapámé, és mélyből acsargó gyűlölettel nézett Sándorra. Elszámolnivalója volt vele, nagyapám talán valami büszkeségében megalázhatta őt, idegesen mocorgott, az egyik kezéből kilógott egy üveg, borért küldte őt a főnöke, azt gondoltam róla. Akkor már meg tudtam különböztetni a beosztottat a főnökétől, és az a férfi egészen biztosan segéd lehetett a Teleki téren. És áradt belőle a rossz.

Erre az emberre nem azért emlékszem tisztán mindmáig, mert megijedtem tőle akkor, ahogy ott a feszültségtől és a gyűlölettel remegett szinte, úgy meredt Sándorra. Magamon csodálkozom még most is, a tökéletes nyugalمامon. Mert biztonságban éreztem magam, pedig valami készült, ami veszélyes. De én tudtam, nagyapám győzni fog. Tudtam, Sándor el tud intézni bármit, minden a felelőssége alá tartozik. Nekem csak az a dolgom, hogy az unokája legyek, nem félhetek semmi szörnyűségtől a sarki éjszakában, akkor sem, ha az én hőszámöm tök részeg éppen. Talán Rózától tanultam el ezt a szemléletet, mert neki volt az az álláspontja, hogy ennek az ocsmány világnak Sándor a felelőse, mivel ő az, aki találékony, ő az, aki otthonosan mozog benne, és elég rossz, gonosz ember ehhez a világhoz.

Az sem változtatott ezen a közönyös nyugalمامon, hogy nagyapám támolyogva, váratlan meggondolatlansággal ölelgetni kezdte a tőle undorodó férfit, aki vonakodva, morogva taszigálta magától el, és az ő gonosz émelgyése addig fokozódott, míg egyetlen ordítással fejbe nem csapta az üveggel a nagyapámat. Csörömpölés, rengeteg vér ömlött az én Sándorom hajából az arcára, és csak akkor engedte el a kezemet, hogy egyetlen valamivel, rúgással vagy ütéssel a földre küldje a trógeret, és azután mehettünk ismét kézenfogva tovább mi ketten. Ő kijőzanodva, én mintha mi sem történt volna. Egy kapualj, aztán a második a kilences szám a mienké, azon be, ő véres fejjel, én a kezét fogva, továbbra is mintha mi sem történt volna, az udvarban a kapu felől a második ajtó jobbra szintén a miénk, ott bent ég a lámpa, látszik a horgolt csipkefüggőnyön át a biztonságos konyha. Benyitunk oda.

Amint átléptük a magas küszöböt, nagyanyám hangja felcsattant. Sándort szidalmazta, mit csinált, hogy ilyen véres, milyen gonosszágból jön már megint, és aztán Róza a hasához nyomta a fejemet, úgy kérte a bocsánatomat, mert ő nem is tudja, hova tette a józan eszt, hogy gazember vadállatok közé küldött engem, nagyapám meg a csapvíz alá tartotta a véres fejét, közben csak morgott, majd a szobába rontott és ruhástól az ágyra vetette magát. Róza sosem küldött többé érte engem. Nemhogy a kocsmába, de sehova sem.

Odabújhattam az ő vállához, az ő oldalára szombatónként a kettős ágyban. Kint fekete sötét az ablakon túl, a földszintes ház udvarán, bent minálunk meg csak a kis olvasólámpa világított a kicsi könyvre, amit Róza lapozgatott.

Szentképek is voltak a lapok között, könyvjelzők a fontosabb passzusoknál. Szárnyas angyal óvta a virágszedésből hazafelé tartó gyerekeket úgy, hogy föléjük tartotta a tenyerét, feltehetőleg ő mentett meg engem a Lujza utca sarkán, amidőn Sándor feje vérbe borult. Lóháton ülő sisakos katona vágta ketté karddal a köpenyét, hogy ne fázzon az alatta álló mezítelen koldus. Felhők felett szakállas Atyaisten trónolt.

– Ki ez? Nagymama, ki ez itt?

– Ez az Úristen – mondta ő. – Ő az, aki mindenhol ott van és mindent lát.

– Itt is, a szobában is itt van?

– Itt van, csak te nem látod most még, Lulikám.

Hiányos szókinccsel nem tudtam jól érvelni, hogy amikor az udvaron szemembe tűz a hatalmas napfény, én káprázva olykor karikákat látok nyílegyenes sorban magam előtt, amik nyilván nem is léteznek, tehát én is látok láthatatlant. Csak azt mertem Rózának mondani:

– Én angyalokat már láttam. Karikák voltak, nem volt szárnyuk.

Ő meg rámhagyta.

– Mindenféle angyalok vannak. De Istennek nem kell szárny, ő úgy van ott mindenhol. Neki nem kell idejönni, ő itt van.

Az élénk színű képecskéket Róza gyűjtötte össze katolikus templomjárásai alkalmával adakozván, de járt ő más kegyhelyeken is, mert saját bevallása szerint, ha a városban volt neki dolga, mindegyik útjába kerülő templomba betért. „Mert Isten mindenhol ugyanaz.” És imádkozott, gondolom, a maga felekezete szerint, ami görög katolikus volt, ezért ő fordítva vetett keresztet, de nekem a római tanította meg, mivel engem meg abban a vallásban kereszteltek, amint azt megtudtam tőle. Sokféle vallásnak voltak városszerte templomai.

Oldalról bámultam Rózáat a mindenre kiterjedő szombati csöndben. Hangtalanul mozgó szájával olvasott az ágyban fekvő. A szája fodrozódott, mint a megkavart mosdóvíz, a két ajka változott, mint amikor pelenkázott engem és közel hajolva háromféle arcot vágott a szájával, mert a becenevetet hajtogatta. Lu-li-kám. Csodáltam őt, egészében más volt, mint a többi ember. A nyugalma. A forgandó piaci világban ő volt az egyetlen meggyőződéses valaki. Nagypám fafejű Rózsikának nevezte, de csak Róza háta mögött, és csakis nekem. Szemtől szemben még akkor sem, ha részeg volt, pedig olyankor egészen az oláh kurváig is elment, tekintettel a felesége nevére és erdélyi származására, meg a törvénytelen fiúra, Jancsira, akit Róza lánykorából a házasságukba hozott. De a „fafejű Rózsikát” csakis a felesége távollétében merete kimondani Sándor, talán azért, mert az hűsbavágólag a házaspár alapvető meggyőződésbeli ellentétére, világnézeti különbségére utalt. Nagypám ugyanis életében nem járt a túlvilágon, életében nem találkozott Istennel személyesen. Sándornak Isten nem létezett, mert minek csapjuk be önmagunkat. Erre már ne legyünk vevők. Nem elég a többi ámitás, amit a felsőbb körök, a tömeges ügyek intézői rendeletekben, hirdeteményekben, a rádióban és újságokban üzengetnek, és a későbbiekben mindnek pénzromlás lesz a vége? A vak is látja, hogy az istenhitet is csak a pénz mozgatja. A pénz az egyetlen kegytárgy, ami szavak nélkül is tud beszélni és kész. Ez volt Sándor istenképe. A romlandó pénz és az értékálló arany, amit el kell rejtteni.

Róza viszont két olyan esetet is el tudott mondani nekem a saját életéből, amikor találkozott a túlvilággal. Nem ő ment el oda, a túlvilág jelentkezett be nála. De úgy, hogy az a másik világ érzékileg bizonyos valóságában mutatta be önmagát, megszüntetve teret és időt az a másik mindenség, amiben Isten jelenléte határozottan benne volt. „Fafejűen” állította ezt, vagyis tapasztalatbeli

meggyőződéssel, úgy, ahogyan a férje, Sándor a maga anyagias világnézetét szokta képviselni. Ugyanis nagyapám nem is egyszer mondta nekem:

– Dumálsz nekem hülyeségeket. Nagyanyád telibeszéli a fejedet. Ne legyél te baldóver, legyen meg neked a magadhoz való eszed. Élhetetlenkedsz nekem. Fineszes legyél, ahogy a fakanalakkal csináltad. Akkor azt hittem, életrevaló leszel.

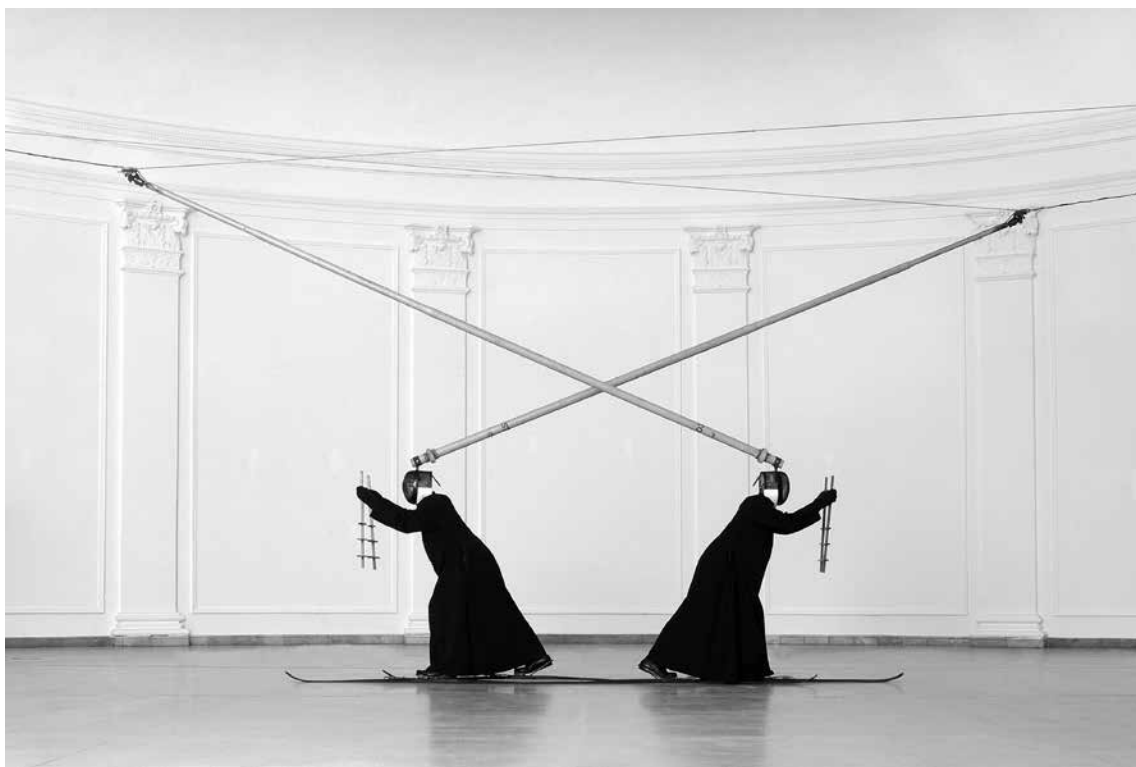
Nem is egyszer említette meg Sándor, mint követendő példát a fakanalak esetét. Elismerően beszélt róla, mert sejtetően akkor figyelt fel rám, akkortól akart részt venni a nevelésben. Ő is csak hallott a dolgról, mert az még abban az időszakban történt, amikor én és Róza csak egymásnak éltünk a szoba-konyhában, Sándor meg napközben a piacon standolt.

Az úgy volt, hogy én már járnai tudtam, némileg beszélni is, de a pelenkáról nagyanyám nehezen szoktatott le. Az udvarra kitért ajtó évszakában, nyáron, vagyis a szomszédok szeme láttára próbálkozott velem. Bilire ültetett, szemembe nézve biztatott, próbált a lelkekre beszélni, hogy nyomjam erősen, én meg nyögdécseltem, de semmi eredmény. Kint napról napra kárörvendőbb lett az udvar közvéleménye, asszonyok szóltak be, adták a tanácsokat, emlékeztették Rózát, hogy Évivel, az anyámmal sokkal könnyebb dolga volt. Aztán nagyanyám vizet forralt a sparhelten, öntött a bilibe, majd sót szórt a gőzölgő csodaszerbe és arra ültetett engem. Fogta a kezemet, beszélt hozzám egy sámliról türelemmel, együtt várahoztunk, de én akkor sem kakáltam, hanem máskor, a konyha közepére, mert nem volt rajtam pelenka, ugyanis azt Róza épp el akarta tüntetni az életemből.

Újabb hasztalan üldögélések a bilin, a sós gőzön, majd a fakanalak következtek. Róza megfogta az egyik karomat, odavitt a kredenchez, kihúzta a jobbszélső fiókot, abból elővett egy fakanalat a többi közül, majd csapdosni kezdte a szaros fenekemet. Jelképesen fenekelt, én meg abban működtem együtt vele, hogy hangosan bögttem, pedig nem fájt igazából, mégis ordítottam, menekülni akartam, ő meg a szelíd, jelképes ütlegetés közben a karomat markolva forgott együtt velem körbe, amin e benéző szomszédok jókat mulattak, és az újabb leszoktatási kudarc híre szájról szájra járt. Még a piacról zárás után hazatérő Sándor is értesült róla, hogy én még mindig nem jelzem nagyanyámnak előre az ingert. Úgy képzelem most, hogy nagyapám valószínűleg ilyesféle mondattal állított be a hír hallatán a feleségéhez: „Hallom, még mindig félreszarik a gyerek, te Rózsi!”

Aztán a kredenc fiókjából kezdtek eltűnedezni a fakanalak, mire Róza azt hitte, rosszul számol, és sehogy sem értette a dolgot. Mígnem egyszer valaki megint benézett a nyitott ajtón át az udvarról, és meglátta, hogy én éppen a legutolsó fakanalat dugom be a sparhelt tűzébe. Rögtön kiáltott nagyanyámért, aki futott, kikapta és míg csapvíz alá tartotta a fakanalat én hátraiskoltam az udvar végébe és belefurakodtam abba a csoportba, mely a kártyázókat figyelte.

Mert – itt az ideje, hogy közöljem végre – a Teleki tér 9. hosszúkás, téglalap alakú udvarán tíz szoba-konyhás egyenlakás sorakozott, és a hátsó végében volt a három közös vécé, előttük egy nagy barna ajtó, aminek az egyik oldalán Sas bácsi lakása volt, szemben velem, messze, a földszintes udvar másik végében a hatalmas kapu, amihez boltozat vezetett. És az udvar fölé egy nagy négyemeletes ház magasodott az égre a körfolyosóival, amiket mi gangoknak hívtunk. Sas bácsi pedig a Teleki tér 9. legsújtottabb nyomorékja volt, csonkulásának oka ismeretlen, mindenestre egy kézihajtányos kocsiban jelent meg a lakásán kívül mindig, nadrágjának két szára zihérájtúvel combközéptől föltűzve, a fején örökké valami sildes sapka. És ha elhaladtam mellette, szokása szerint odaszólt nekem, kezében kártyalapok: „Géza, kapsz egy forintot, szarjál be.” Annyira közismert volt udvarszerte az én problémám. Sas bácsi akkor is azzal fogadott, amikor nagyanyám elől menekülve a közelébe furakodtam a férfiak gyűrűjében, akik kibiceltek a délelőtti partinak, én pedig a monda

szerint ravaszul akkor sírni kezdtem: „Sas bácsi, te mindig ezt mondd, és látod, most be is szartam, kérem a forintot, de gyorsan.” De Róza már ott is volt és a nagyközönség előtt fenekelni kezdett az eloltott fakanállal, melyre én úgy haragudtam, hogy el akartam égetni. A férfiak és az udvar tisztességtől távolból figyelő asszonyai pedig röhögtek, és közben állítólag a nagyanyám is, sőt közben még én is röhögtem, és így lettem főszereplője Rózával együtt a népünnepélynek, jobban mondva az udvar egyik emlegetett legendájának.

A fakanál esetről Évi szokása szerint nem volt jelen. Később sem szerzett tudomást róla, mert mi, vagyis az udvarbeliek meg sem említettük neki, nehogy lesújtó véleményt formáljon rólunk. Mert Évivel vigyázni kellett, annyira kifinomult volt, hogy az szinte kényeskedő. Ráadásul finnyás léte túl korán keveredett brutális körülmények közé szegény. Talán el sem végezte a kereskedelmi iskolát, ahol megtanult franciául meg gyorsírni plusz gépírni, hozzá polgári osztálytársnőinél zsúrokon jómodort, majd idejekorán háborús esküvővel férjhez ment, és még mindig csak tizenhat éves volt, amikor megszült engem. Saját bevallása szerint ő abban a korban „azt sem tudta, melyik lukán fogok kijönni”, és valósággal sértődött volt, elszörnyedt, mekkora kínokkal jár a vajúdása a Szent István kórházban, kiáltozott is közben, hogy micsoda szenvedés, nem bírja tovább, nem bírja tovább, ő inkább kiugrik az ablakon, jaj, ki akar ugrani az ablakon, és nem értette, miért hahotázna a szülést levezető kórháziak mindannyiszor, amikor magát dobálva ezeket kiabálja, és csak aztán értesült, hogy azok az ő kiugrási kísérletein olyan jól azért mulattak, mert a szülés földszintes helyiségben folyt, és azért biztatták egyre, hogy ugorjon bátran, jó, rendben van, ugorjon, drága. Egy ilyen grófnő fülének dehogyis való Sas bácsinak az az emlékezetes mondata, hogy Géza, kapsz egy forintot, szarjál be.

Szerencsére Évi csak egy másik eseménynek lett tanúja az udvarban, amit nem tudott hová tenni. Olyannyira, hogy évtizedek múlva is emlékezett rá, és akkor végre megosztotta velem. Abban az időben már egyedül élt és én szoktam meglátogatni őt. Egy ilyen alkalommal jutott eszébe.

Az úgy volt, hogy Évi előbb a standhoz látogatott el és csak azután az udvarra. És Róza azt mondta a piacon neki, siessen, nézzon utánam, mert aznap a Maczákne Rózsikára bíztak, de most ott van annak a szeretője is, aki nála alszik hetente, az Oroszi úr, az meg valami jóféle, na de a Maczákne Rózsika, az tud figyelni rám, dehát mégiscsak jobb lesz, ha az Évi odamegy körülnézni, hogy mi van velem, nehogy az Oroszi kitaláljon valamit. Mert az olyan részeges ember – tette hozzá a nagyapám kiegészítésképpen.

És a házban az Évi – akkor legfeljebb tizennyolc éves lehetett – már a kapuboltozat alól felfigyelt arra, hogy a lakók székekkel vagy sámlikat hordozva sietnek az udvar túlsó vége, a közös vécé nagy ajtaja felé. És mikor Évi kérdezte őket, mi van, akkor azt mondták neki, hogy a Géza fog szerepelni, és ők lesznek a nézők, jöjjön, mert jó lesz az előadás, az már tegnap is kiderült a főpróbán. És ettől Évinek kínos érzése támadt. Izgulni és bosszankodni kezdett kíváncsiságában. Nem tudta elképzelni a dolgot, még úgy sem, hogy kislány kora óta meggyőződése volt, hogy az udvar lakói mind primitív hülyék. Akkora idióták mégsem lehetnek, hogy egy beszélni alig tudó, épphogy bilire szoktatott nevetlen előadása lekösse őket. Már előre szorítani kezdett a gyomra a szégyentől, mert hát mégiscsak ő az anyám. Hát még akkor, amikor az udvar lakói színházi sorba rendezték a sámlikat előre, hátrább a székeket, leültek az udvar végében, és már előre nevetgélve várakozni kezdtek az én fellépésemre. Évi meg elbújt valahol hátul, a legszívesebben elsüllyedt volna. Elképzelni sem lehetett azt az előadást előre, hogy mit csinálok én ennyi felnőtt előtt.

– És?

– Mit és? – kérdezett vissza anyám.

– Mit csináltam nekik?

– Semmit. Nem tudom. Kijöttél, az Oroszi úr a kezedet fogva kivezetett a Horváth néni konyhájából, és már tapsoltak is neked meg nevettek, hogy te meghajoltál.

– És?

– Mit és? Odatett egy széket az Oroszi, arra téged ráállított. Te ott csak álltál a széken, aztán hátrahajtottad a fejedet és becsuktad a szemed nagyon szorosan, de olyan erősen, hogy reszketett közben a fejed az erőlködéstől, és akkor tapsoltak neked.

– Szóval siker volt.

– A siker csak utána lett, mert ez volt a bevezetés.

– Mért, utána mi volt?

– Mondom, hogy nem tudom. Semmi. Az egész nem értem. Az Oroszi felemelt egy poharat, ott állt a széked mellett, és egy borosüvegből bort töltött bele. Odaadta neked a poharat, te meg visszaadtad neki, hogy nem kell. Erre megint nevettek. Aztán az Oroszi valahogy beléd töltött egy korty bort, aztán leült ő is, és te egyedül álltál a széken a nézőkkel szemben. És ott csak álltál és csináltál különböző dolgokat. Szóval pofákat vágtaal. Oldalra fordítottad a fejed, erre nevettek. Fölemelted így a karodat, nevettek és tapsoltak. Intettél, hogy kussoljanak, aztán az ujjaddal megfenyegetted őket. Utána vicsorogtaal rájuk.

– Erre ők?

– Nem kussoltak, nem ijedtek meg, majd' megfulladtak a nevetéstől. Tomboltak neked.

– Te?

– Nem értettem az egészet, és még most se értem. Ha te se tudod, hogy mit csináltál. Tényleg nem emlékszel, Géza? Akármit csináltál, röhögtek, tapsoltak. A végén az Oroszi fogott téged, így átvett a vállán és vitt az ajtó mögé, te meg a válláról vezényelted, a karoddal lengettél, hogy legyen vastaps, úgy, ahogy vezényelted.

Anyám nézett rám, hogy semmire sem emlékszem az egészből. Márpedig véleménye szerint az a produkció csakis attól arathatott akkora sikert, hogy kicsi gyerek létemre tudatosan felépítettem. Esetleg Oroszi bácsi tanította be nekem. Előjátszott, megmutatta, milyen pofákat vágjak, én meg utánoztam őt, az volt az előadás? Az a korty bor, amit Maczákne szeretője belém töltött, az jelentette az első fordulatot a jelenetben. Onnantól én egy részeg felnőttet utánoztam, valaki olyat, akit a közönség tapasztalatból ismert, annak tapsolt, azon nevettek.

– Szerintem én őket utánoztam – mondtam anyámnak. – Egy részegest, és azt cuki pofának nézték, ha egy kisgyerek csinálja nekik.

Ezt ő vitatta, mondván, hogy nekem még a borivás előtt elég volt csak lehunyni a szemem, a lakók máris szórakozni, tapsolni kezdtek, meg hogy a nők is nagyon nevettek, márpedig az asszonyok sosem szoktak inni a Teleki tér 9-ben, és hogy az a figura, akit alakítottam nem is volt kifejezetten részeg, mert én nem támolyogtam, nem is játszottam ott a bambát, csak mozdulatokat mutogattam. Én pedig nem ellenkeztem anyámmal, mert nem mertem azt mondani, hogy engem az udvar lakói egész egyszerűen: szerettek. Azért fogadtak tőlem örömmel bármit, azért nyitottak mindig ajtót nekem ujjongva, ha dörömböltem náluk. Ők neveltek hatéves koromig, tanítottak meg beszélni, és miközben kézről kézre adtak, testi bizalmat kínáltak nekem, a hőmérsékletükről, a szagukról, az öleléseikről, a hangjuk színéről, a küszöbök magasságából meg tudtam különböztetni őket. Hogy mondhattam volna ezt Évinek, ha ő megvetéssel gondolt vissza ugyanarra a nekem felejt-hetetlen gyerekkori udvarra, és minél előbb el akart szabadulni onnan. Az is igaz, hogy abban az udvarban én voltam az egyetlen fiúgyermek. Még két lány is lakott benne, az egyik egy, a másik pont két évvel volt kisebb nálam, de azokkal már nem voltak annyira elfogultak az asszonyok, mint énvelem. Ebből gondolom, hogy anyám sem lehetett közkedvelt az udvarban, bár lehet, hogy tévedek. Egy viszont bizonyos, a grófnő idegenkedett ott mindenkitől. Csak el, el onnan, azt akarta.